

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Politik Okuryazarlık Çalışmalarının İncelenmesi

Özge ER¹

Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Orcid id: 0009-0005-0651-3792

Özge METİN²

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Orcid id: 0000-0003-3150-0967

ÖZ

Çalışmanın amacı, sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık becerisi kapsamında yapılan çalışmaların içerik analizi yapılarak incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analiz edilmesinde nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmalara ulaşmak için Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na ait Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM), Google Akademik, arama motorları ve ERIC, H. W. Wilson, Web of Science gibi veri tabanlarında arama yapılmıştır. Araştırma verileri toplanırken "sosyal bilgiler", "politik okuryazarlık", "siyaset okuryazarlığı", "political literacy" ve "social studies" anahtar kavramlar kullanılarak filtrelenmiştir. Araştırmada Ozan ve Küçüköğlü (2013) tarafından geliştirilen "Tez Sınıflama Formu" üzerinde değişiklikler yapılarak "İnceleme Formu" oluşturulmuş ve oluşturulan form veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan çalışmalar; yıl, tür, amaç-konu alanı, anahtar kelimeler, yöntem, veri toplama araçları, örneklem türü, örneklem büyüklüğü, örneklem çeşidi, veri analiz teknikleri, sonuçlar ve öneriler açısından incelenmiştir. Bu ölçütler sayesinde çalışmaların hepsi kodlanmış ve bu kodlamalardan elde edilen veriler tablo ve grafikler aracılığıyla sunulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında yapılan çalışmalarda araştırmacıların nitel ve nicel araştırma yöntemlerini tercih ettikleri gözlenmiştir. İncelenen çalışmalarda en sık çalışılan araştırma konusunun Tutum/Algı/Görüş İnceleme olduğu ve çalışmaların çoğunda örneklem olarak lisans grubunun kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Politik okuryazarlık, sosyal bilgiler eğitimi, içerik analizi*

Investigation of Political Literacy Studies in Social Study Education

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the studies conducted within the scope of political literacy skills in social studies education through content analysis. Document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. Content analysis and descriptive analysis methods were used to analyze the data. In order to access the studies, the National Thesis Center of the Council of Higher Education (YÖKTEZ), the National Academic Network and Information Center of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (ULAKBİM), Google Scholar, search engines and databases such as ERIC, H. W. Wilson, Web of Science were searched. While collecting research data, the key concepts of "social studies", "political literacy", "political literacy", "political literacy" and "social studies" were searched. In the research, the "Thesis Classification Form" developed by Ozan and Küçüköğlü (2013) was modified and a "Review Form" was created and the form was used as a data collection tool. The studies conducted within the scope of the research were examined in terms of year, type, purpose-subject area, keywords, method, data collection tools, sample type, sample size, sample type, data analysis techniques, results and recommendations. Considering the findings obtained as a result of the research, it was observed that researchers preferred qualitative and quantitative research methods in the studies. It was concluded that the most frequently studied research topic in the studies was Attitude / Perception / Opinion etc. It was concluded that the undergraduate group was used as a sample in most of the studies.

Keywords: *Political literacy, social studies education, content analysis*

¹ **Yazar:** Özge ER, e-mail: erozge46@gmail.com

² **Sorumlu Yazar:** Dr. Öğr. Üyesi Özge METİN, e-mail: ozge.metin@giresun.edu.tr

Giriş

Sosyal bilgiler; kişilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek ve çok kültürlü eğitim anlayışını benimsetmek, sosyal bilim alanlarında bilgi kazandırmak, toplumsal konularda sosyal katılımı sağlamak, demokratik değerler ve beceriler kazandırmak gibi genel amaçlar taşıyan bir derstir.

Sosyal Bilgiler eğitimi alanında uluslararası kuruluşlardan birisi olan Amerika Birleşik Devletleri Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgileri: *“Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülün sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır”* şekilde tanımlamaktadır (NCSS, 1994).

Sosyal bilgiler dersi, bireylerin, belirli eğilimlerini geliştirme ve bu eğilimleri sürdürme becerilerini yerine getirmektedir. Bireyleri, tanımlanan amaçlar doğrultusunda belirli yetkinliklerini geliştirme ve var etme doğrultusunda ilerleyen sosyal bilgiler dersi bu görevi becerilerle yerine getirmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programında beceri; uygun öğrenme ve öğretim ortamında bireyin, hazırbulunuşluk düzeyine göre bilişsel ve davranışsal çabaya girmesi sonucunda bir işi yapar hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır (Yazıcı ve Koca, 2015).

Söz konusu becerilerden biri olan politik okuryazarlık, bir toplumda hem demokrasiye olan inancın yükselmesinin teminatıdır hem de demokratik kültürün yeşermesi ve yaşamasının temel şartıdır (Dağ ve Koçer, 2019). Politik okuryazarlık, toplumdaki iktidar ilişkilerini, demokrasinin doğası hakkında anlayış geliştirmeyi, siyasi olayları, farklı bakış açılarını değerlendirmek için eleştirel düşünme becerilerini, aktif vatandaşlığı geliştirmeyi, bireylerin, hükümetin nasıl çalıştığı, kamusal, özel alanlarda yasalar ile kuralların nasıl işlediğini, bunların kimlik anlayışını ve vatandaşlık görevinin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır (Hunter ve Rack, 2016).

“Politik okuryazarlık, türevi alınmış okuryazarlıktır ve vatandaşlık eğitimi alanında herkes için hedef olması gereken niteliklerden biridir” (Osborne, 2000, ss.7-8; Akt: Dağ, 2012, s.8). Toplumun şekillenmesinde önemli bir konumda bulunan vatandaşların toplumsal kurumlara dâhil olabilmesi, varlığını aktif olarak sürdürebilmesi, bu süreçte vatandaşlık bilincini geliştirebilmesi, politik katılım hakkını ve sorumluluğunu daha bilinçli kullanabilmesi için politik okuryazar olması bir ihtiyaçtan çok zorunluluktur. Özellikle toplumun demokratik özellikler kazanması ve toplum içerisinde demokrasinin sürdürülmesi amacıyla vatandaşlara kazandırılması gereken bir beceridir (Weinber, 2012, s.40).

Politik okuryazarlığın öğretilmesi konusu önemli bir noktadır. Çocuklar siyasi sistemler, partiler, liderler vb. kavram ve olguları okullarda ancak tarih, sosyal bilgiler, coğrafya gibi derslerde tartışabilmektedir (Dağ, Sözer ve Sel, 2015). Bu yüzden Görmez (2018) sosyal bilgilerin temel amacı olan “etkili vatandaş” yetiştirme idealinin, politik okuryazar bireyler yetiştirmekten geçtiğini ifade etmektedir. Çünkü sosyal bilgiler edilgen bir yurttaş olmaktan ziyade etken olan, sorgulayan, problem çözen, duyarlı vatandaşlar

yetiştirmeyi hedefleyerek hak ve sorumlulukların öğrenilmesinde önemli bir yeri bulunan bir derstir (Tarhan, 2015).

Literatür taraması yapıldığında sosyal bilgiler alanında değerler, öğretim programı öğretim yöntem ve teknikleri, beceriler gibi birçok konu üzerine çalışmalar yapıldığı görülmekle birlikte bu konulardan biri de politik okuryazarlık becerisidir. Politik okuryazarlık becerisine dair alanyazın incelenmesi yapıldığında; öğretmen görüşlerine ilişkin (Avcı, 2022; Özdemir, 2022, Uyğur, 2022), öğretmen adaylarının düzeylerine ilişkin (Tarhan, 2015; Faiz, 2019; Demir, 2019; Güler, 2022), program incelemesine dayalı (Kara, 2017; Görmez, 2018), ortaokul öğrencilerinin düzeylerine ilişkin (Aslan,2019; Tarhan, 2020; Yavaş, 2021; Işık, 2022) çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Fakat sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık becerisini konu edinen çalışmaların incelenmesi üzerine bir çalışma olmadığı görülmektedir. Literatürdeki bu eksikliğinin giderilmesinin amaçlandığı ve sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık becerisi konusunda çalışma yapacak ya da yapmak isteyen araştırmacılara fikir oluşturması bakımından bu çalışmanın önem taşıdığı söylenebilir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler eğitimi alanında politik okuryazarlık becerisine ilişkin yapılan çalışmaların eğilimlerinin belirlenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda yapılan çalışmalar; yıl, tür, amaç-konu alanı, anahtar kelimeler, yöntem, veri toplama araçları, örneklem türü, örneklem büyüklüğü, örneklem çeşidi, veri analiz teknikleri, sonuçlar ve öneriler açısından incelenmiştir. Bu temel amaç kapsamında aşağıdaki řu alt sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmaların türleri (tez, makale) nelerdir?
2. Bu çalışmalar hangi yılda yapılmıştır?
3. Bu çalışmaların amaçları-konu alanları nelerdir?
4. Bu çalışmalarda en çok kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?
5. Bu çalışmalarda hangi yöntemler ve desenler kullanılmıştır?
6. Bu çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları nelerdir?
7. Bu çalışmalarda hangi örneklem grupları tercih edilmiştir?
8. Bu çalışmaların örneklem büyüklükleri nelerdir?
9. Bu çalışmalarda hangi örneklem yöntemleri kullanılmıştır?
10. Bu çalışmalarda kullanılan veri analiz teknikleri nelerdir?
11. Bu çalışmalarda elde edilen sonuçlar nelerdir?
12. Bu çalışmalarda hangi önerilerde bulunulmuştur?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmaların genel eğilimlerin tespit edilmesi hedeflendiği için doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu ya da olgulara ilişkin bilgi barındıran yazılı materyallerin analizini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman inceleme yapılırken takip edilmesi gereken bir takım aşamalar söz konusu olup bahsedilen aşamalar daha çok genel bir yönerge ya da yol haritası olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmacılar doküman analizinde araştırma probleminin niteliğine, amacına ve araştırma sürecinde elde edilmek istenilen verileri kapsamlı ve derinlemesine inceleyerek bu

aşamaları yeniden yorumlayabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Genel olarak bakıldığında doküman incelemesi; dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, kodlama ve sistematik kataloglama, veriyi analiz etme ve kullanma gibi aşamalardan oluşmaktadır. Bu araştırmada da doküman incelememin bu aşamaları sistemli ve planlı bir şekilde izlenmiştir.

Veri Kaynağı

Veri kaynağını sosyal bilgiler eğitimi alanında politik okuryazarlık becerisine yönelik yazılmış ulusal temelli yüksek lisans ve doktora tezleri ile ulusal ve uluslararası makaleler oluşturmaktadır. Araştırmanın amacına yönelik olarak Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na ait Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM), Google Akademik veri tabanlarında “sosyal bilgiler”, “politik okuryazarlık”, “siyaset okuryazarlığı”; ERIC, H. W. Wilson, Web of Science gibi uluslararası veri tabanlarında ise “political literacy”, “social studies” anahtar kelimeleri taranmıştır. Çıkan sonuçlar içinden sadece sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık becerisi ile ilgili araştırmalar çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışmada belirlenen ilk ölçüt, ele alınacak çalışmaların YÖK, ULAKBİM, Google Akademik, ERIC, H. W. Wilson, Web of Science veri tabanlarında bulunması ve tam metin şeklinde ulaşılabilir olmasıdır. İkinci ölçüt ise “sosyal bilgiler”, “politik okuryazarlık”, “siyaset okuryazarlığı”, “political literacy” ve “social studies” anahtar kelimelerini bulundurması olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamına alınan her bir çalışma “İnceleme Formu” kullanılarak içerik analizi ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Kullanılan veri toplama aracı olan Tez Sınıflama Formu, Ozan ve Küçükoglu (2013) tarafından geliştirilmiş olup, araştırmacılardan gerekli kullanım izinleri alındıktan sonra üzerinde değişiklikler yapılarak revize edilmiştir. Kullanım izni alınarak oluşturulan form, temel olarak dokuz bölümü kapsamaktadır. Bu bölümler; çalışmanın künyesi, türü, amaç, anahtar kelimeler, konu, desen/yöntem, veri toplama araçları, örneklem ve veri analiz yöntemleri bölümlerinden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık alanında yapılan çalışmalardan doküman incelemesi ile elde edilen verilerin analiz edilmesinde nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi ve betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde, veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

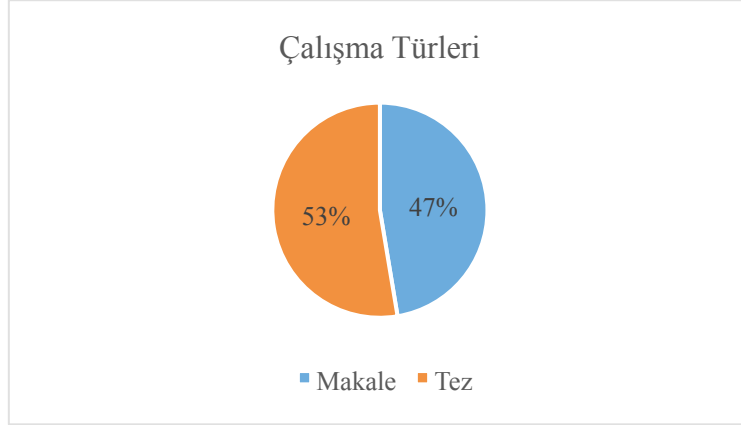
İçerik analizinde ise temel amaç, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008; Neuman, 2012).

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, yapılan çalışma sonucunda ulaşılan bulgular sırasıyla verilmiştir. İçerik analizi yapılan 19 çalışmadan elde edilen veriler tablo ve grafiklerle sunulmuştur.

Yapılan Çalışmaların Türlerine Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmaların türlerine ilişkin bulgular Grafik 1’de ve Grafik 2’de sunulmuştur.

Grafik 1. Yapılan Çalışmaların Türleri

Grafik 1 incelendiğinde, sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili yapılan 19 çalışmanın; 10 (%53)’unun tez, 9 (%47)’unun makale olduğu görülmüştür.

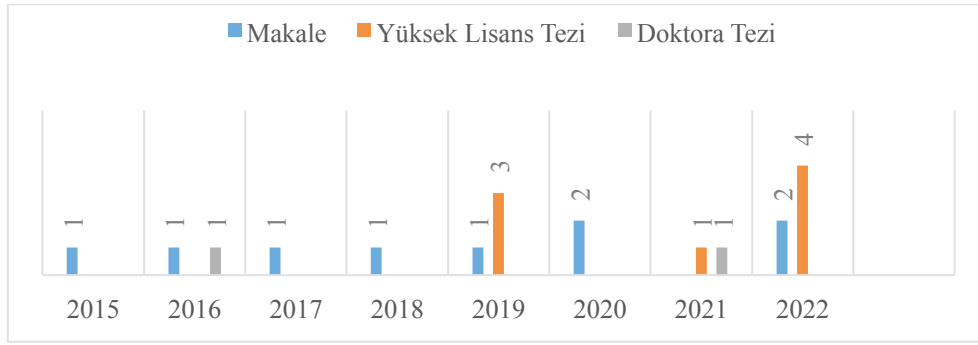
Tablo 1. Politik okuryazarlıkla ilgili çalışmaların türlerinin sayısal gösterimi

Çalışma Türleri		f
Makale	Ulusal Makale	7
	Uluslararası Makale	2
Tez	Yüksek Lisans Tezi	7
	Doktora Tezi	3

Tablo 1’de verilen bulgulara bakıldığında ise %53’lük dilimi oluşturan 10 tezin 3’ü doktora tezi, 7’si yüksek lisans tezi; %47’lik dilimi oluşturan 9 makalenin 2’si uluslararası makale, 7’si ulusal makaleden oluşmaktadır sonucuna ulaşılmaktadır.

Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmaların yıllarına ilişkin bulgular Grafik 2’de sunulmuştur.

Grafik 2. Politik Okuryazarlıkla İlgili Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Grafik 2 incelendiğinde; sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili en fazla çalışmanın 6 adet ile 2022 yılında, en az çalışmanın ise 1 adetle 2015, 2017 ve 2018 yıllarında olduğu görülmektedir. Sunulan verilere bakıldığında makale yayını 2021 yılı haricinde tüm yıllarda, yüksek lisans tez çalışmaları sadece 2019 ve 2022 yıllarında, doktora tez çalışmalarının ise sadece 2016 ve 2021 yılların da yapıldığı tespit edilmiştir.

Yapılan Çalışmaların Amaç-Konu Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili çalışmaların amaç-konu dağılımına ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Politik okuryazarlıkla ilgili çalışmaların amaç- konu dağılımına ilişkin bulgular

Amaç/Konu	Çalışmalar	f
Tutum/Algı/Görüş İnceleme	M2, M4, M5, M6, M7, M8, M9, YT1, YT2, YT3, YT4, YT5, YT6, YT7, DT1, DT2, DT3	17
Öğretim Kuram ve Model Etkinliğinin İncelenmesi	-	-
Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Etkililiğinin İncelenmesi	-	-
Öğretim Materyalleri Üzerine Araştırmalar	-	-
Program İnceleme/Değerlendirme	M1, M3	2
Program Geliştirme/Uygulama	DT1	1
Etkinlik Geliştirme/Uygulama	DT1	1
Ölçek Geliştirme/Uyarlama	YT6, DT2, DT3	3
Alanyazın/Doküman İncelenmesi	M4, YT2	2
Diğer...	-	-

Tablo 2’de, sosyal bilgilerde politik okuryazarlık çalışmalarında büyük bir bölümünün “Tutum/Algı/Görüş İnceleme” konu alanında yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların; 17’sinde “Tutum/Algı/Görüş İncelenme”, 3’ünde “Ölçek Geliştirme/Uyarlama”, 2’sinde “Program İnceleme/Değerlendirme”, 2’sinde “Alanyazın/Doküman İnceleme”, 1’inde “Program Geliştirme/Uygulama” ve 1’inde de “Etkinlik Geliştirme/Uyarlama” konu alanları çalışılmıştır.

Yapılan Çalışmalarda En Çok Kullanılan Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili çalışmalarda en çok kullanılan anahtar kelimelere ilişkin bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Politik okuryazarlıkla ilgili çalışmalarda en çok kullanılan anahtar kelimelere ilişkin bulgular

Kelimeler	Çalışmalar	f
Politik okuryazarlık	M1, M2, M3, M4, M5, M8, M9, YT2, YT3, YT4, YT5, YT6, DT1	13
Sosyal bilgiler	M1, M2, M4, M9, YT2, YT3, YT4, YT5, YT6, DT1	10
Siyaset okuryazarlığı	M6, M7, M9, DT2, DT3	5
Öğretmen adayları	M2, M5, M8	3
Öğretmen görüşleri	M4, YT1, YT2	3
Sosyal bilgiler öğretmen adayı	M7, YT7, DT2	3
Politika	YT3, YT4, YT6	3

Tablo 3’te, sosyal bilgiler politik okuryazarlık çalışmalarından çıkan sonuçlara göre 13 adetle “Politik okuryazarlık” ve 10 adetle “Sosyal bilgiler” kavramları en fazla tercih edilen anahtar kelimeler olduğu görülmektedir. Bu kavramları 5 adetle “Siyaset okuryazarlığı” kavramı takip etmektedir.

Yapılan Çalışmaların Yöntemlerine-Desenlerine Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili çalışmaların yöntemlerine ve desenlerine ilişkin bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Politik okuryazarlıkla ilgili çalışmaların yöntemlerine ve desenlerine ilişkin bulgular

Yöntem	Desen	Çalışmalar	f	
NİCEL	Gerçek Deneysel	-	-	
	Deneysel	Yarı Deneysel	-	-
		Zayıf Deneysel	-	-
		Betimsel Tarama	M2, M7, M8, YT4, YT5, YT6, YT7	7
	Deneysel Olmayan	İlişkisel Tarama	-	-
		Nedensel	-	-
		Karşılaştırmalı	-	-
Kültür Analizi		-	-	
NİTEL	Olgubilim (Fenomonoloji)	M5	1	
	Etkileşimli	Örnek Olay (Durum Çalışması)	M4, YT2	2
		Eleştirel Çalışma	-	-
	Etkileşimli Olmayan	Eylem Araştırması	M9, DT1	2
		Kuram Oluşturma	-	-
		Kavram Analizi	-	-
	Etkileşimli Olmayan	Tarihsel Analiz	-	-
		Meta Analiz	-	-

	Doküman		
	İncelemesi	M1, M3	2
	Temel Nitel		
	Araştırma	YT1	1
	Betimsel Tarama	YT3	1
KARMA	Yakınsayan Paralel	M6, DT3	2
	Açıklayıcı	DT2	1
	Keşfedici	-	-
	İç İçe	-	-
	Dönüştürücü	-	-
	Çok Aşamalı	-	-

Tablo 4’te, sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık çalışmalarının 7’sinde nicel yöntem, 9’unda nitel yöntem ve 3’ünde karma yöntem kullanılmıştır. Veriler incelendiğinde çalışmalarda en fazla kullanılan desenin 7 çalışma ile betimsel tarama deseni olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan çalışmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili çalışmaların veri toplama araçlarına ilişkin bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Politik okuryazarlık çalışmalarının veri toplama araçlarına ilişkin bulgular

Veri Toplama Araçları		Çalışmalar	f
Gözlem	Katılımcı	-	-
	Katılımcı Olmayan	DT1	1
	Yapılandırılmış	-	-
	Yarı Yapılandırılmış	M5, M6, YT2, YT3, DT2, DT3	6
Görüşme Formu	Yapılandırılmamış	-	-
	Odak Grubu	-	-
	Belirtilmemiş	M4, M8, YT1, DT1	4
Başarı Testler	Açık Uçlu	-	-
	Çoktan Seçmeli	-	-
	Diğer	-	-
	Belirtilmemiş	-	-
Tutum/Algı/Kişilik/Yetenek Testleri	Açık Uçlu	-	-
	Çoktan Seçmeli	-	-
	Diğer	-	-
	Belirtilmemiş	YT5	1
Anket/Ölçek	Açık Uçlu	-	-
	Likert	M8	1
	Diğer	-	-
	Belirtilmemiş	M6, M7, M8, YT4, YT6, YT7, DT2, DT3	8
Dokümanlar		M1, M3, M4, YT1, YT2, YT3, DT1	7
Alternatif Değerlendirme Araçları		-	-

(Kavram haritası, Portfolyo vb.)

Tablo 5’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık çalışmalarında en fazla “Anket/Ölçek” veri toplama aracı kullanılmıştır. Çalışmaların 7’sinde “Dokümanlar” ve 6’sında “Gözlem” veri toplama araçları en çok kullanılan diğer veri toplama araçları olduğu görülmektedir.

Yapılan Çalışmaların Örneklem Grubuna Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili çalışmaların örneklem grubuna ilişkin bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Politik okuryazarlık çalışmalarının örneklem grubuna ilişkin bulgular

Örneklem	Çalışmalar	f
İlköğretim 4	-	-
İlköğretim 5-7	M6, YT4, YT5, YT6, DT3	5
Lisans	M2, M5, M7, M8, M9, YT7, DT1, DT2	8
Lisansüstü	-	-
Öğretmenler	M4, YT1, YT2, YT3	4
Yöneticiler	-	-
Veliler	-	-
Öğretim Elemanları	-	-
Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	-	-
Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	M1, M3, M4, YT2	4

Tablo 6’da, sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık çalışmalarında örneklem grubu olarak araştırmacıların en fazla “Lisans” grubu ile çalışıldığı görülmektedir. Daha sonra sırasıyla; “İlköğretim 5-7”, “Öğretmenler” ve “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı” araştırmacılar tarafından örneklem grubu olarak tercih edilmiştir.

Yapılan Çalışmaların Örneklem Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili çalışmaların örneklem büyüklüğüne ilişkin bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Politik okuryazarlık çalışmalarının örneklem büyüklüğüne ilişkin bulgular

Örneklem Büyüklüğü	Çalışmalar	f
1-10 arası	M5, M9	2
11-30 arası	M4, YT1, YT2, DT1, DT2	5
31-100 arası	YT3, YT7	2
101-300 arası	YT5	1
301-1000 arası	M6, M8, YT4, YT6, DT3	5
1000’den fazla	M2, M7, DT2	3

Tablo 7’de sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık çalışmalarında örneklem düzeyi 6 kategoride incelenmiş olup araştırmalarda en fazla 11-30 ile 301-1000 arasında örneklem büyüklüğünde çalışıldığı görülmektedir.

Yapılan Çalışmaların Örneklem Yöntemine Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili çalışmaların örneklem yöntemlerine ilişkin bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Politik okuryazarlık çalışmalarının örneklem yöntemine ilişkin bulgular

Örneklem	Çalışmalar	f
----------	------------	---

	Basit Seçkisiz	YT4, YT6, YT7	3
Seçkisiz Örneklem Yöntemleri	Tabakalı Örneklem	M6, DT3	2
	Sistemantik Örneklem	-	-
	Uygun Örneklem	M8, DT2	2
	Aykırı Örneklem	-	-
Seçkisiz Olmayan Örneklem Yöntemleri	Maksimum Çeşitlilik	M2, M7, M9, YT1, DT2	5
	Amaçsal Benzeşik Örneklem	-	-
	Tipik Örneklem	-	-
	Tabakalı Amaçlı	-	-
	Ölçüt Örneklem	M4, M6, YT2, DT1, DT3	5
	Örneklem Yöntemi Belirtilmemiş	YT5	1

Tablo 8’de, sosyal bilgiler eğitimi politik okuryazarlık çalışmalarında, örneklem yöntemleri incelendiğinde çalışmaların 5’inde ölçüt örneklem ve maksimum çeşitlilik örneklem yöntemleri en fazla kullanılan örneklem türleri olarak görülmektedir. Bu türleri sırası ile basit seçkisiz, tabakalı ve uygun örneklem örneklem türleri takip etmekle birlikte 1 çalışmada örneklem kullanılmasına rağmen örneklem yöntemi belirtilmemiştir.

Yapılan Çalışmaların Veri Analiz Tekniklerine Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmaların veri analiz tekniklerine ilişkin bulgular Tablo 9 ve Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 9. Politik okuryazarlık çalışmalarının veri analiz teknikleri ilişkin bulgular

Veri Analiz Tekniği	Çalışmalar	f
Nicel Veri Analizi	M2, M7, M8, YT4, YT6, YT7	6
Nitel Veri Analizi	M1, M3, M4, M5, M6, M9, YT1, YT2, YT3, DT1	10
Nicel+Nitel Veri Analizi	DT2, DT3	2

Tablo 9’da, sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık çalışmalarının en fazla nitel veri analiz teknikleri ile analiz edildiği görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre nicel veri analiz teknikleri kullanımı ikinci sırada yer alırken karma çalışmalarda yapılan nicel+nitel veri analiz teknikleri kullanımı son sırada yer alarak daha az kullanılan bir teknik olduğu belirlenmiştir. Kullanılan veri analiz teknikleri detaylı bir şekilde Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Politik okuryazarlık çalışmalarının veri analiz tekniklerine ilişkin detaylı bulgular

	Veri Analiz Teknikleri	Çalışmalar	f
Betimsel	Frekans-Yüzde	M8	1
	Ortalama- Standart Sapma	M8	1
	Grafikle Gösterim	-	-
	Belirtilmemiş	M2, DT2	2
	Korelasyon	DT2	1
Nicel	t-testi	M2, YT4, YT6, YT7, DT2	5
	ANOVA (Varyans Analizi)	M2, YT4, YT6, YT7, DT2	5
Kestirimsel	ANCOVA (Kovaryans Analizi)	-	-
	MANOVA (Çok Değişkenli Varyans Analizi)	-	-

		MANCOVA (Çok Değişkenli Kovaryans Analizi)	-	-
		Faktör Analizi	M7	1
		Regresyon	-	-
		Non-Parametrik Testler	M2, YT6, YT7, DT2, DT3	5
		Path Analizi	-	-
		Yapısal Eşitlik Modeli	-	-
		İçerik Analizi	M1, M3, M4, M6, M9, YT2, DT1, DT2, DT3	9
Nitel	Nitel Analiz	Betimsel Analiz	YT1, YT3, DT1	3
		Diğer (Rasch Analizi, Bağlantı Analizi)	-	-
		Veri Analiz Yöntemi Belirtilmemiş	-	-

Tablo 10’da görülmektedir ki, sosyal bilgiler politik okuryazarlık çalışmalarında nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi 9 çalışma ile en fazla başvurulan teknik olmuştur. Nitel veri analizinde betimsel analiz tekniği olan t-testi ve kestirimsel analiz tekniği olan ANOVA ve Non-Parametrik Testler 5’er çalışmada kullanıldığı için ikinci sırada en çok kullanılan veri analiz teknikleri olduğu görülmektedir.

Yapılan Çalışmaların Sonuçlar Bölümüne Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmaların sonuç bölümüne ilişkin bulgular Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Politik okuryazarlık çalışmalarının sonuçlar bölümüne ilişkin bulgular

Sonuçlar	Çalışmalar	f
Sosyal bilgiler öğretim programının politik okuryazarlık becerisi açısından yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir.	M1	1
Politik okuryazarlığı/Siyaset okuryazarlığı oluşturan bileşenler arasında pozitif yönde (yüksek, düşük düzeyde) anlamlı ilişki bulunmuştur.	M2, M7	2
Öğretmenlerin politik okuryazarlık becerisi ile ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.	M4, YT2	2
Öğretmen adaylarının politik okuryazarlık kavramını bilmesine rağmen bu konuda çeşitli etkenler sebebiyle yetişemedikleri tespit edilmiştir.	M5	1
Öğrencilerin siyaset okuryazarlık düzeylerini okudukları okullar, anne-baba eğitim durumları ve meslekleri belirleyici faktör iken cinsiyetin belirleyici faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.	M6	1
Öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık düzeylerinin orta/ortanın üstü seviyede olduğu tespit edilmiştir.	M7, YT7, DT2	3
Öğretmenlerin, öğretim programındaki bazı öğrenme alanlarında kazandırılmaya çalışıldığı fakat yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir.	YT1	1
Öğretmenlerin politik okuryazarlık beceri düzeylerinin ve politik okuryazarlık becerisine ilgileri orta düzeyde tespit edilmiştir.	YT3	1
Ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık düzeyleri orta düzeyde tespit edilmiştir.	YT4	1

Öğrencilerin bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgilerinin çoğunlukta olduğu, cumhuriyet ve kamuoyu kavramlarına yönelik kavram yanılgılarının tespit edilmiştir.	YT5	1
Öğrencilerin politik davranış bakımından nispeten olumlu, diğer boyutlar açısından orta düzeyde beceriye sahip oldukları tespit edilmiştir.	YT6	1
Öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık düzeylerinde önemli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.	M8	1
Üst düzey bilgi kullanımı gerektirdiği sonucuna ulaşılmıştır.	M9	1
Sosyal bilgiler öğretmen adayları, POLORE eğitimi sonrasında politik okuryazarlık bilgi, beceri ve değerler bakımından önemli derece gelişim göstermiştir sonucuna ulaşılmıştır.	DT1	1
Ortaokul öğrencilerinin siyasetle ilgili temel bilgilerinin ve duyuşsal eğilim düzeylerinin orta düzeyde, beceri-davranış düzeylerinin olumsuz yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.	DT3	1

Tablo 11’de sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık çalışmalarında “*Öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık düzeylerinin orta/ortanın üstü seviyede olduğu tespit edilmiştir.*” sonucu araştırmacıların en çok üzerinde durdukları ve inceledikleri sonuç olarak tespit edilmiştir. “*Politik okuryazarlığı/Siyaset okuryazarlığı oluşturan bileşenler arasında pozitif yönde (yüksek, düşük düzeyde) anlamlı ilişki bulunmuştur.*” ve “*Öğretmenlerin politik okuryazarlık becerisi ile ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.*” sonuçları ise araştırmacılar tarafından, çalışılan konular içinde, elde edilen bulgular arasında en çok incelenen diğer sonuçlar olarak tespit edilmiştir.

Yapılan Çalışmaların Öneriler Bölümüne Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık ile ilgili çalışmaların öneriler bölümüne ilişkin bulgular Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Politik okuryazarlık çalışmalarının öneriler bölümüne ilişkin bulgular

Öneri Sunulanlar	Öneriler	Çalışmalar	f
Öğretmenler	Öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilerek politik okuryazarlık becerisine yönelik bilgilendirme yapılabilir.		8
	Öğretmenlere politik okuryazarlık becerisi ile ilgili seminerler verilebilir.	M4, M7	
	Politik okuryazarlık becerisinin kazandırılmasına yönelik özel bir program tasarlanabilir ve uygulanabilir.	YT1, YT2, YT3, YT4, YT6, DT2	
	Derslerde kullanmak için araştırmalar yapılarak etkinlikler geliştirilebilir.		
	Öğretmenlerin politik okuryazarlık becerisi hakkında fikirlerini özgürce dile getirmeleri için uygun ortamlar sağlanabilir.		
Öğretmen Adayları	Öğretmen adayları sosyal örgütlere yardımcı olmak, etkinliklerine katılmak ve sosyal öğrenci kulüplerine katılmaya teşvik edilebilir.	M2, M5, M8, YT3, YT7, DT2, DT3	7
	Politik okuryazarlık becerisi kapsamında Türkiye gündemini takip etmeleri.		
	Politik okuryazarlık becerisiyle ilgili nitelikli dersler alabilir, bilimsel araştırmalar yapabilirler.		

	Üniversite dışında gezi ve gözlemler (meclis, adalet sarayı, cumhurbaşkanlık sarayı vb.) yapılabilir.		
	Siyasi, tarihi, sosyal konular içeren kitaplar okumaya teşvik edilebilirler.		
Akademisyenler	Öğrencilerin görüşlerine saygı duyarak derslerde ulusal ve uluslararası konularda tartışma fırsatı sunabilirler.		
	Derslerde doğrudan politik okuryazarlık becerisine değinebilirler.	M2, DT2	2
	Öğrencilerin politik okuryazarlık becerisi konusunda Türkiye'yi ve dünyayı ilgilendiren konuları takip etmesine, gazete ve dergi gibi yayınlarda aktif paylaşımlar yapmalarına önderlik edebilirler.		
Araştırmacılar	İleride yapılacak çalışmalarda ülke içi konular yerine dış sorunlar kapsamında gündemde olan ve tartışılan kavramlara yönelik bilişsel yapıların tespiti üzerine çalışmalar yapılabilir.		
	Benzer çalışmalar farklı örneklem, çalışma grubuyla yapılabilir.	M2, M4, M6,	9
	Politik okuryazarlık ile ilgili daha fazla çalışma yapılabilir.	M7, Y5,	
	Yapılan çalışmalarda kameranın kullanılmaması önerilmektedir.	DT1, DT2, DT2, DT3	
	Yapılacak çalışmalarda birden fazla ölçme aracı kullanılabilir.		
Öğrencilerin davranışlarını gözlemlenerek araştırma raporlarının tutulması ve bu bağlamda projeler hazırlanabilir.			
Ortaokul Öğrencileri	Öğrencilerin politik okuryazarlık becerisi hakkında fikirlerini özgür bir şekilde dile getirmeleri ve başkasının fikirlerine saygı duymayı öğrenebilirler.		
	Demokrasiyi benimsemeleri ve aktif katılımcı olmalarını sağlamak için sınıf başkanı, okul temsilcisi gibi görevlere aday olmak ve bu göreve gelecek kişileri kendi kendilerine seçebilirler.	M6, Y4, Y5	3
	Okul idaresine ve sınıf öğretmenlerine dilekçe yazarak dilekçe yazma alışkanlığı kazanabilirler.		
	Politik kavramların bilimsel ve teknik anlamlarını öğrenebilirler.		
Veliler	Öğrencilerin interneti bilgiye ulaşmak noktasında araç olarak kullanmalarını teşvik edecek yollar arayabilirler.		
	Eve sık sık gazete alınarak ve gündeme dair konular aile ortamında analiz edilip konuşulabilir.		
	Ülke gündemini meşgul eden konular öğrencilerin seviyelerine göre sohbet konusu haline getirilebilir.	M6, Y6, DT3	3
	Evde karar alma sürecinde öğrencilerin görüşlerine başvurarak, onların düşüncelerine saygı gösterilerek politik okuryazarlık becerisi temeli atılabilir.		
	Okul yönetimi ve öğretmen ile iş birliği kurulabilir.		
Okul İdaresi	Anne-babaları bilinçlendirmeye yönelik eğitim programları veya seminerler düzenlenebilir.		
	Öğrencilerin devlet kurumları, vakıf-dernek gibi sivil toplum kuruluşlarını ziyaret edebilmeleri için planlama yapılabilir.	Y4, Y6	2

	Politik okuryazarlık becerisi konusunda okullarda nitelikli etkinlikler yapılabilir.		
	Politik konuların öğretiminde çekingen olan öğretmenlerin ve ailelerin tutumlarının değişmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.		
Milli Eğitim/YÖK	Derslerde politik okuryazarlık etkinliklerine yer verilebilir; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına yönelik etkili bir politik okuryazarlık eğitiminin gerçekleştirilebilir.		
	Politik okuryazarlık ile ilgili olarak çalıştayların /kongrelerin/konferansların gerçekleştirilmesine, akademik çalışmaların yapılmasına destek verilebilir.	DT1, DT3	2
	Sosyal Bilgiler alan uzmanları ile işbirliği yapılarak sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik politik okuryazarlık eğitimi ile ilgili çalışmalar/hizmet içi eğitimlerin yapılabilir.		
Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	Öğretim programında yer alan ve politik okuryazarlık becerisiyle ilişkili kavramların öğretimi üzerinde durulabilir.		
	Öğretim programında öğrencilere kazandırılması gereken temel becerileri desteklemek ve geliştirmek için teknoloji entegrasyonundan yararlanılarak yeni bilimsel çalışmalar yapılabilir.	M9, YT5	2
İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi	Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin toplu olarak bilgi üretebilecekleri yeni teknoloji temelli öğretim uygulamaları yapılabilir.	M9	1
Sosyal Bilgiler Lisans Dersi ve Müfredatı	Siyaset veya politika ile ilgili derslerin yanı sıra söz konusu becerinin gelişiminin destekleyebilecek seçmeli dersler verilebilir.		
	Lisans programına siyaset okuryazarlığı seçmeli dersi eklenerek öğretmen adaylarının bu alandaki bilgi ve kavramları tanımları ve pekiştirmeleri sağlanabilir.	M5, M7, M8	3

Tablo 12’de, sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık çalışmalarından elde edilen sonuçlarda en fazla önerilerin 9 çalışmada “Benzer çalışmalar farklı örneklem, çalışma grubuyla yapılabilir.” ve “Politik okuryazarlık ile ilgili daha fazla çalışma yapılabilir.” gibi önerilerle araştırmacılara sunulduğu görülmektedir. Ayrıca 8 çalışma ile “Öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilerek politik okuryazarlık becerisine yönelik bilgilendirme yapılabilir.” ve “Öğretmenlere politik okuryazarlık becerisi ile ilgili seminerler verilebilir.” gibi önerilerle öğretmenlere, 7 çalışma ile de “Politik okuryazarlık becerisiyle ilgili nitelikli dersler alabilir, bilimsel araştırmalar yapabilirler.” ve “Üniversite dışında gezi ve gözlemler (meclis, adalet sarayı, cumhurbaşkanlık sarayı vb.) yapılabilir.” gibi önerilerle öğretmen adaylarına öneriler sunulduğu tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu bölümünde sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık becerisi ile ilgili yayınlanan makale, yüksek lisans ve doktora tezi çalışmalarıyla ulusal ve uluslararası veri tabanlarında yayınlanan makale çalışmalarından elde edilen sonuçlar sunulmuştur. Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık becerisini konu edinen çalışmaların incelenmesi üzerine başka bir çalışma bulunmadığından sosyal bilgiler eğitimindeki çalışmalara uygulanan

içerik analizi ya da inceleme çalışmalarından yola çıkılarak sonuçlara değinilmiş ve bu sonuçlar tartışılmıştır.

Araştırma, 19 çalışma türlerine göre sınıflandırılmış ve elde edilen bulgular neticesinde sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık becerisi alanında ulusal çalışmaların az olması, politik okuryazarlık kavramının sosyal bilgiler müfredatına 2018 yılında dâhil olması olduğu düşünülmektedir. Kavramın müfredatta yeni olması araştırmacıların bu alanı henüz tam olarak keşfetmediği ve bu noktada yeterli çalışmanın olmadığı şeklinde bir çıkarımda bulunulmasını sağlamaktadır. Uluslararası çalışmaların azlığı ise çalışmanın sadece sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık alanında yapılan çalışmalar ile sınırlandırılmasından kaynaklanabileceği ön görülmektedir.

2016 yılı ile 2022 yılları arasında siyaset okuryazarlığı ya da politik okuryazarlıkla ilgili çalışmaların, tür fark etmeksizin az sayıda olduğu ve günümüze yaklaştıkça bu alanlarda yapılan çalışmaların arttığı görülmektedir. Bu durumun kaynağı olarak sosyal bilgiler müfredatında yeni yeni ortaya çıkan beceriler olmasıyla beraber siyaset ya da politika gibi kavramların araştırmacılar tarafından çalışılması riskli konular olarak görüldüğü ve bu nedenle bu konuda biraz daha temkinli çalışmalar yapıldığı düşünülmektedir. Benzer çalışmalar yapan İnan (2021), bu duruma “...Türkiye’de akademyanın bitmeyen sorunu olan ‘temkin ve tedbirli’ olma hali konu siyaset olunca bir kat daha önemli oluyor ve hassaslaşıyor...” diyerek bu düşüncüyü destekler nitelikte bir beyanda bulunmuştur.

Çalışmaların büyük bir bölümünün “Tutum/Algı/Görüş vs. İnceleme” konu alanında yapıldığı görülmektedir. 17’inde “Tutum/Algı/Görüş vs. İncelenme”, 3’ünde “Ölçek Geliştirme/Uyarlama”, 2’inde “Program İnceleme/Değerlendirme”, 2’inde “Alanyazın/Doküman İnceleme”, 1’inde “Program Geliştirme/Uygulama” ve 1’inde de “Etkinlik Geliştirme/Uyarlama” konu alanları çalışılmıştır. Sosyal bilgilerde politik okuryazarlık becerisi ile ilgili çalışmaların en fazla seçilen örneklem grubunun tutum, algı ve görüşlerinin incelenmesi ile ilgili olması literatürde büyük bir eksiklik oluşturduğu ve yapılan çalışmaların genel olarak tekrara düştüğü düşünülmektedir.

En çok kullanılan anahtar kelimeler 13 adetle “Politik okuryazarlık”, 10 adetle “Sosyal bilgiler”, 5 adetle “Siyaset okuryazarlığı” kavramları olduğu görülmektedir. Çalışmaların amaçları doğrultusunda en çok kullanılan kelimelerin politik okuryazarlık, sosyal bilgiler ve siyaset okuryazarlığı olması çalışmanın ana unsurun bu kavramlar üzerinde durulmasından ortaya çıkması olarak düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık alanındaki çalışmalarda, 7 nicel yöntem, 9 nitel ve 3 karma yöntem; en fazla kullanılan desenin 7 çalışma ile betimsel tarama deseni olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara bakıldığında nitel yöntemin araştırmacılar tarafından bu alanda daha çok tercih edildiği, karma yöntemlerin araştırmacılar tarafından çok tercih edilmediği görülmektedir. Literatüre bakıldığında politik okuryazarlık becerisi bakımından çalışmaların az olmasıyla birlikte kullanılan yöntem ve desenlerin çeşitlilik arz etmemesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan benzer çalışmalara bakıldığında; Altay (2020)’ın sosyal bilgiler eğitimi alanında yazılan makalelerin değerlendirilmesi çalışmasında incelendiği çalışmalarda en fazla nitel araştırma yöntemi kullanıldığını, araştırma sayısının 497 ve nicel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan çalışma sayısının 274 olduğu sonucuna ulaşmıştır. En az kullanılan yöntemin ise 31 çalışma ile karma araştırma yöntemi olduğu da belirtmektedir. Bu bağlamda bu sonuçlar bu çalışmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Yapılan çalışmalarda en fazla “Anket/Ölçek” veri toplama aracı kullanılırken 7 çalışmada “Dokümanlar” ve 6 çalışmada “Gözlem” veri toplama araçları en çok kullanılan veri toplama araçları olarak görülmüştür. Bu sonuçlar neticesinde alanda aynı tür veri toplama araçlarının kullanılması, benzer çalışmaların ortaya çıkmasına etki ederken konunun tüm ayrıntıları ile ele alınıp değerlendirilemediği kanısını ortaya çıkarmaktadır.

Örneklem grubu olarak araştırmacıların en fazla “Lisans” grubu ile çalıştığı, daha sonra sırasıyla; “İlköğretim 5-7”, “Öğretmenler” ve “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı” örneklem grubu olarak tercih edildiği görülmüştür. Bu değerlendirme sonucunda araştırmacıların lisans grubunu örneklem olarak seçmelerinde örnekleme kolay ulaşmaları, izin sürecinin diğer türlere nazaran daha kolay olması gibi etkenlerin olması bakımından daha çok tercih edildiği düşünülmektedir. Fakat diğer türlerde çalışmaların olmaması alanda önemli bir eksiklik olarak düşünülmektedir. En fazla 11-30 ile 301-1000 arasında örneklem büyüklüğüne sahip olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarda örneklem grubunun daha büyük olması çalışmalarda daha fazla veri toplanmasını sağlayacağından çalışmaların tek tip büyüklüklerden öteye götürülmesi gerektiği söylenebilir.

Çalışmaların 5’inde amaçsal örneklemede ölçüt örnekleme, 5’inde amaçsal örneklemede maksimum çeşitlilik en fazla kullanılan örneklem türleri olmakla birlikte bu türleri sırası ile basit seçkisiz, tabakalı örnekleme, uygun örnekleme örneklem türleri takip etmektedir. 1 çalışmada örneklem kullanılmasına rağmen örneklem yöntemi belirtilmemiştir. Bu sonuçlar neticesinde örneklem yöntemi belirlemede araştırmacıların belirli örneklem yöntemi türleri dışına çıkmadığı, politik okuryazarlık alanında örneklem yöntemi türlerinin çeşitlilik sağlamadığı görülmüştür. Bu durumda alanda yöntem fakirliği oluşturduğu söylenebilir.

Politik okuryazarlık alanında yapılan çalışmaların en fazla nitel veri analiz teknikleri ile analiz edildiği, nicel veri analiz teknikleri kullanımı ikinci sırada yer alırken karma çalışmalarda yapılan nicel+nitel veri analiz teknikleri kullanımının son sırada yer alarak daha az kullanılan bir teknik olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular detaylı bir şekilde incelendiğinde yapılan çalışmalarda 9 çalışmada nitel analiz tekniklerinden içerik analizi; nicel veri analizinde betimsel analiz tekniği olan t-testi ve kestirimsel analiz tekniği olan ANOVA ve Non-Parametrik Testler 5’er çalışmada kullanılarak en fazla kullanılan veri analiz teknikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmaların az olması, kullanılan veri toplama araçlarının ve örneklemin her türden çeşitliliğinin az olması verilerin analizinde kullanılan tekniklerinde az olmasını etkilediği düşünülmektedir.

Yapılan çalışmalarda “Öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık düzeylerinin orta/ortanın üstü seviyede olduğu tespit edilmiştir.” sonucu en fazla çıkan sonuç olmuştur. Yapılan incelemeler doğrultusunda değerlendirilen çalışmalarda çok farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu durumun en bariz sebebi çalışma amaçlarının, örneklem gruplarının, veri toplama araçlarının ve çalışılan yöntemlerin farklı olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

En fazla önerilerin 9 çalışmada “Benzer çalışmalar farklı örnekleme, çalışma grubuyla yapılabilir.” ve “Politik okuryazarlık ile ilgili daha fazla çalışma yapılabilir.” gibi önerilerle araştırmacılara sunulduğu görülmektedir. Ayrıca 8 çalışma ile “Öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilerek politik okuryazarlık becerisine yönelik bilgilendirme yapılabilir.” gibi önerilerle öğretmenlere ve 7 çalışma ile de “Politik okuryazarlık becerisiyle ilgili nitelikli dersler alabilir, bilimsel araştırmalar yapabilirler” gibi önerilerle öğretmen adaylarına öneriler sunulduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda araştırmacılar, öğretmenler ve öğretmen adaylarına dair önerilerin fazla olması yapılan çalışmaların hitap

ettiği kesim ya da literatür eksikliğinin tamamlanması bakımından bu üç grubun daha çok öneri verilebilir olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Son olarak sosyal bilgiler eğitimde politik okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar doğrultusunda genel bir değerlendirme yapıldığında; 19 çalışma bu alan için yeterli değildir. Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık alanında eksikliklerin giderilmesi ve alanda yetkinlik sağlanabilmesi için birtakım düzenlemeler ve ilaveler gerekmektedir.

Öneriler

- Literatür taraması yapıldığında sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık alanında yapılan çalışmalarda benzer örneklem grupları kullanılmıştır, örneklem grupları çeşitlendirilebilir. Örneğin; akademisyenler, okul yöneticileri, veliler, lisans müfredatı gibi örneklem gruplarının tercih edilmesi literatüre alanda zenginlik kazandıracak ve konunun tüm detaylarıyla ele alınmasını sağlayacaktır.
- Örneklem gruplarının büyüklüğü artırılarak daha çok veri elde edilmesi sağlanabilir, çalışmalarda tek tip örneklem büyüklüğü kullanmak yerine geniş çaplı çalışmalar yapılabilir.
- Politik okuryazarlık becerisi kapsamında tüm öğretim kademelerinde bu beceriye özgü ve öğrencilerin aktif katılımcı olabilecekleri etkinlikler yapılarak bu becerinin tüm kademelerde daha kalıcı öğrenilmesi sağlanabilir.
- Politik okuryazarlık alanında yapılacak çalışmaların zenginleştirilmesi bakımından değerlendirilen çalışmalardan farklı olarak; alternatif değerlendirme araçları (kavram haritaları, portfolyolar vb.), başarı ve tutum/algı/kişilik/yetenek testleri gibi farklı veri toplama araçları kullanılabilir.
- Nitel, nicel ve karma araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışma sayısının artırılarak politik okuryazarlık ile ilgili daha fazla bilimsel çalışma yapılabilir.
- Politik okuryazarlık becerisi kapsamında lisansüstü öğrencileri hem akademik hem de saha çalışmaları desteklenerek bu alanın detaylı çalışılması sağlanabilir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yaşanmamıştır.

Yazar Katkı Beyanı: Her iki yazarında çalışmaya katkı oranı eşit değerdedir.

Araştırma Yayın Etiği: Bu çalışmanın hazırlanma ve yazım sürecinde “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Altay, N. (2020). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi alanında yazılan makalelerin değerlendirilmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 22-35. DOI: 10.35826/ijoess.3060
- Aslan, M. H. (2019). *Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin politik okuryazarlık becerilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kafkas Üniversitesi.
- Avcı, C. R. (2022). *Sosyal bilgiler öğretiminde politik okuryazarlık becerisinin yeri ve bu beceriye yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Avcı, C. R. ve Geçit, Y. (2022). Sosyal bilgiler öğretiminde politik okuryazarlık becerisinin yeri ve bu beceriye yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 290-313. DOI: 10.34086/rteusbe.1210548
- Chapin, J. R. (2006). *Elementary social studies: A practical guide*. (6th Ed.). Boston: Pearson Education.
- Dağ, N. (2012). Vatandaşlığın niteliksel dönüşümü ve vatandaşlık eğitimi üzerine bir betimleme çalışması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 1-15.
- Dağ, N. ve Köçer, S. (2019). Türkiye’de politik okuryazarlık. *OPUS– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19). DOI: 10.26466/opus.567352
- Dağ, N., Sözer, M. A. ve Sel, B. (2015). Political education in school. *Educational Research And Reviews*, 10 (14), 1881-1887. DOI:10.5897/err2015.2330
- Demir, G. A. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık durumları (İnönü üniversitesi örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Faiz, M. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık durumları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Faiz, M. ve Dönmez, C. (2016). Öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık düzeylerinin bazı değişkinlere göre incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3629-3642.
- Faiz, M. ve Dönmez, C. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politik okuryazarlık düzeyleri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(2), 475-501. DOI: 10.23863/kalem.2019.136
- Görmez, E. (2018). Güncellenen sosyal bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(STEMES’18) 109-114. DOI:10.18506/anemon.46391
- Güler, H. (2022). Güler, Hatice. An analysis of the political literacy levels of preservice social studies teachers. *Shanlax International Journal of Education*, 10(1), 179–85.
- Hunter, P., & Rack, J. (2016). Advancing young citizens’ political literacy through social sciences curricula. *Teaching and Learning*, 23-28.
- Işık, G. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- İneç, Z. F.; Akpınar, E.(2020). Digitizing and interpreting the world map drawn by kashgarli mahmud: constructing information using evidence based political literacy. *Review of International Geographical Education (RIGEO)*, 10(3), 301-327.
- İnan, S. (2021). *Siyaset okuryazarlığı yöneten birey olmak ve okullarda siyaset eğitimi mümkün mü?*. (1. Baskı). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Kara, H. ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal bilgiler öğretim programında hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum incelemesi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 2(1).

- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Maxim, G.W. (2006). *Dynamic for social studies for constructivist classrom inspiring tomorrow's social scientist*. Ohio: Merrill Prentice Hall.
- NCSS (1994). Expectations of excellence: curriculum standards for the social studies. *National Council for the Social Studies*. Washington.
- Özdemir, S. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine ilişkin görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. DOI:10.33400/kuje.843306
- Sever, I. (2021). Sosyal bilgiler dersinin temel becerileri. V. Aktepe, M. Gündüz, N. Fidan ve E. Yalçınkaya (Ed.), *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi* (s.21-44). Ankara: Pegem Akademi Yayın Dağıtım.
- Şan, S. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık eğitimi odaklı politik okuryazarlığının geliştirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Tarhan, Ö. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politik okuryazarlığa ilişkin görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 649-669. DOI: 10.16992/ASOS.538
- Tarhan, Ö. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin siyaset okuryazarlık düzeyleri ve temel siyaset bilimine ilişkin görüşleri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Tarhan, Ö. (2020). Ortaokul öğrencilerinin siyaset okuryazarlık düzeyleri. *Kastamonu Education Journal*, 28(6), 2243-2256. DOI:10.24106/kefdergi.833502
- Uyğur, A. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimindeki politika bilimine yönelik görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Weinber, C. (2012). Türkiye'de demokrasiye dışarıdan bakış. *Uluslararası Konferans: Demokrasi ve Siyasal Katılım*, İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.
- Yavaş, M. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (kit) aracılığıyla incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi programı. B. Tay ve A . Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss. 19-39). Ankara: Pegem Akademi Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

Purpose

The purpose of this study is to determine the trends of the studies on political literacy skills in the field of social studies education. The studies conducted in line with this main purpose were examined in terms of year, type, purpose-subject area, keywords, method, data collection tools, sample type, sample size, sample type, data analysis techniques, results and recommendations. Within the scope of this main purpose, answers to the following sub-questions were sought:

1. What are the types of studies (thesis, article) on political literacy in social studies education?
2. In which year were these studies conducted?
3. What are the aims and subject areas of these studies?
4. What are the most commonly used keywords in these studies?
5. Which methods and designs were used in these studies?
6. What are the data collection tools used in these studies?
7. Which sample groups were preferred in these studies?
8. What are the sample sizes of these studies?
9. Which sampling methods were used in these studies?
10. What are the data analysis techniques used in these studies?
11. What are the results obtained in these studies?
12. What recommendations were made in these studies?

In this study, document analysis method was used since it was aimed to determine the general trends of the studies on political literacy in social studies education. The data source consists of national-based master's and doctoral theses and national and international articles written on political literacy skills in the field of social studies education. For the purpose of the study, the keywords "social studies", "political literacy", "political literacy", "political literacy" were searched in the National Thesis Center of the Council of Higher Education (YÖKTEZ), National Academic Network and Information Center of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (ULAKBİM), Google Scholar databases; and "political literacy", "social studies" were searched in international databases such as ERIC, H. W. Wilson, Web of Science. Among the results, only studies related to political literacy skills in social studies education were included in the study.

The first criterion was that the studies to be included in the study should be available in YÖK, ULAKBİM, Google Scholar, ERIC, H. W. Wilson, Web of Science databases and should be accessible in full text. The second criterion was the presence of the keywords "social studies", "political literacy", "political literacy", "political literacy" and "social studies".

As a data collection tool, each study included in the research was subjected to content and descriptive analysis using the "Review Form". The Thesis Classification Form, which is the data collection tool used, was developed by Ozan and Küçüköğlü (2013) and revised after obtaining the necessary usage permissions from the researchers. The form, which was created after obtaining permission for use, basically covers nine sections. These sections consisted of the following: study title, type, purpose, keywords, topic, design/method, data collection tools, sample and data analysis methods. In the analysis of the data, content and descriptive analysis, which are qualitative analysis methods, were used to analyze the data obtained from the studies on political literacy in social studies education through document analysis.

Result

Of the 19 studies on political literacy in social studies education, 10 (53%) were theses and 9 (47%) were articles. When the findings obtained are examined, it is concluded that 3 of the 10 theses (53%) are doctoral dissertations and 7 are master's theses; 2 of the 9 articles (47%) are international articles and 7 are national articles. It is seen that the highest number of studies on political literacy in social studies education was in 2022 with 6 studies and the lowest number of studies was in 2015, 2017 and 2018 with 1 study. Considering the data presented, it was determined that article publications were made in all years except 2021, master's thesis studies were conducted only in 2019 and 2022, and doctoral thesis studies were conducted only in 2016 and 2021.

It is seen that most of the political literacy studies were conducted in the subject area of "Attitude/Perception/Opinion Examination". In 17 of the studies; "Attitude / Perception / Opinion Examination", in 3 of them "Scale Development / Adaptation", in 2 of them "Program Review / Evaluation", in 2 of them "Literature / Document Review", in 1 of them "Program Development / Implementation" and in 1 of them "Activity Development / Adaptation" subject areas were studied. The most frequently used keywords were "political literacy" with 13 and "social studies" with 10. These concepts are followed by the concept of "political literacy" with 5 concepts.

In the studies on political literacy in social studies education, 7 quantitative, 9 qualitative and 3 mixed methods were used. When the data are analyzed, it is understood that the most used design in the studies is descriptive survey design with 7 studies. "Questionnaire/Scale" data collection tool was used the most in the studies. It is seen that "Documents" in 7 studies and "Observation" in 6 studies are the other most used data collection tools.

Conclusion and implications

When a general evaluation is made in line with the results obtained in the studies on political literacy in social studies education, 19 studies are not sufficient for this field. In order to overcome the deficiencies in the field of political literacy in social studies education and to ensure competence in the field, some arrangement